

Anlaşılamayan EQ

Duygusal zekâ, 1990'ların en büyük düşüncelerinden biri olabilir. Yalnız ne olduğunu, neye yaradığını iyi bilmek ve nasıl ölçüldüğünü iyi kavramak gerekir.

1980'lerin sonunda Amerikalı iki psikolog, Yale Üniversitesi'nden Peter Salovey ve New Hampshire Üniversitesi'nden John Mayer empati, bilinç ve duygusal denetim gibi insan özelliklerini bir araya toparlamak için etkin bir yol arayışı içine girerler. Birden karşlarına "duygusal zekâ" adında akademik çevrelerce bilinmeyen bir tanımlama çıkar. Daha sonra The New York Times yazarı olan Daniel Goleman bu kavramı en fazla satış yapan kitabına başlık olarak verir (Emotional Intelligence; Why It Can Matter More Than IQ).

Bugünlerde bu kavram her yerde kullanılmaya başlandı. Magazinlerde "kendî duygusal aklınızı keşfedin" başlıklı testlerde, İnternet sayfalarında çeşitli senaryolarda karşımıza çıkar oldu. Örneğin; Uçağınız aniden kötü bir sar-

sıntı geçirdi; siz bu durumda (a) filmi seyretmeye devam ederim (b) acil durumda yapılması gerekenleri uygulayım (c) a ve b'de belirtilenlerin birazını yaparım (d) bilmiyorum, hiç karşılaşmadım... tipi sorularla hazırlanan toplam 200 puanlık skorun duygusal bir "dahiyi", 25 puanlık skorun ise bir "Neanderthal" i tanımladığı duygusal sınırlamalara yöneldi. Duygusal zekâ ilk olarak akademik çalışmalarda yakalandı; fakat 1990'ların ortalarında psikolojik sıralama yolunda ilerliyor.

Günümüzde salgın hastalık gibi çevrimizi saran vahşi cinayetleri, yürütmeyen evlilikleri ve gençlerin uyuşturucuya bağımlılıklarını düşük ahlaka ve karakter çöküşüne bağlamak biraz aptalca ve savunmacı olur. Bu hastalıkları duygusal ve psikolojik bozukluklara bağlamak ise o kadar da yanlış olmaz. Duygusal zekâ düzeyini geliştirme olanağı gençleri aynı zamanda yaşamın zorluklarına karşı hazırlama fırsatını da doğurur. Öfkeyi

kontrol edebilme, başkalarıyla iletişim kurabilme insanın gelecek başarısı için soyut zekânın ölçülmesi olan IQ sonucundan daha iyi bir gösterge değil mi?

Eğer belirleyici ise, duygusal zekâ hakkında iki büyük soru karşımıza çıkıyor. Duygusal zekâ gerçekten anlamlı bir şekilde ölçülebilir mi? Yanıt evet ise, çocuklardan bu zekâyı geliştirebilmeleri için gerekli olan becerileri öğrenmeleri beklenir mi ve duygusal zekâ eğitim sistemlerindeki bozuklukları giderebilir mi?

"Duygusal Zekâ" savunucuları, bu soruların yanıtları konusunda oldukça iyimser gözüküyorlar. Sadece, kavramı IQ gibi rakamsal bir çubuğa indirmede değil, aynı zamanda "marshmallow testi" gibi tahminleme gücü yüksek olan bir aracı olduğundan duygusal zekânın ölçülebilir olduğuna inanıyorlar.

1960'larda Stanford Üniversitesi'nden psikolog Walter Mischel 4-5 yaş çocuklarından oluşan bir gruba marshmallow (sünger şeker) verir; 15-20 da-

kika sonra geri döneceğini, şeker yeme-
yi bu sürenin sonuna erteleyebilirlerse
ikinci bir marshmallow ile ödüllendirile-
bileceklerini söyler. Yıllar sonra Mischel
şeker yeme isteğinin önüne geçebilen
ve yemeyi erteleyebilen çocukların, bu
marshmallowları ilk seferde yiyen ço-
cuklardan duygusal, sosyal ve akademik
açıdan daha başarılı ve mücadeleci ol-
duklarını gözlemler. Goleman, kitabın-
da 4-5 yaşlarında şeker yememek için
gösterilen kendini kontrol edebilme ye-
teneğinin, IQ ile belirlenen zekâ ölçü-
sünden iki kat fazla güvenilir tahmin ya-
pılabilmesini sağladığını belirtir.

Goleman, zevkleri erteleme yetene-
ğini, sorgulayan beynin dürtülere karşı
kazandığı bir zafer olarak görür. Fakat
bu, yeteneğin duygusal zekâyı tam ola-
rak belirlediği açıkça belli değildir.
Marshmallow testleri, sonuçta diğer ye-
teneklerin de bulunduğu bazı karmaşık
beyinsel davranışları gizlemektedir.

Mischel daha sonra başarılı çocukla-
rın, başka şeyleri de düşünebildiğini
keşfeder. Bazıların şeker yemektense
şarkı söylediğini, ayaklarını yere vurdu-
ğunu, birbirlerine hikâyeler anlattıkları-
nı ve birisinin de elinde şekerle uyuya
kaldığını gözlemler.

Bu sonuçlardan, istenilen davranışın
ortaya çıkmasında, konulan ödülün mut-
lak etkisi olmadığı, bununla beraber bi-
reyin karmaşık olan bilişsel yetenekleri-
nin de ortaya çıkan davranışa belirlediği
görölmektedir. Zevkleri erteleme yete-
neğinin yanında, kendini bilme, dürtü
kontrolü, güdülenme ve empati duygus-
al zekâyı oluşturan yetenekler olabilir.

Bazı psikologlar ise duygusal zekâ
hakkındaki endişelerini gizlemiyorlar.
Connecticut Üniversitesi iletişim bilim-
leri psikoloğu olan Ross Buck, duygusal
zekâyı, IQ gibi ölçme
fikirinin yanlış oldu-
ğunu söylüyor. Tanıdık
biriyile kurulan iletişim
yeteneğinin, bir yaban-
eriyile kurulan iletişim-
den farklı olduğunu ve
her ikisinin kendine
özgü duygusal iletişim
özelliklerine sahip oldu-
ğunu, buna dayanarak
duygusal yeteneklerin
geçici ve göreceli oldu-
ğunu, IQ'yu belirleyen
yeteneklerin ise kişiye
göre değişmediğini id-

dia eder. Ross Buck'ın bu düşünceleri-
ne Oxford Üniversitesi deneysel psiko-
loji profesörlerinden Paul Harris de katı-
larak; empatiyi ölçerken empati derecesinin
çocuğun kiminle empati içinde
bulduğuna bağlı olduğunu, diğer bir
deyişle her duygusal tepkinin sosyal
bünyede değerlendirilmesi gerektiğini
söyler.

Video kameraların bulunuşunun
önemli kolaylık sağladığı davranışsal
araştırma, yaşamda empatinin ne kadar
erken başladığını gözler önüne seriyor.
Portsmouth Üniversitesi psikoloğu Va-
sudevi Reddy bir çalışmada, küçük
bebeklerdeki utangaçlık ifadelerinin,
sosyal bünyeye bağlı olarak farklılaştığını
belirtir. Küçük bebekler kafalarını çe-
virerek, kollarıyla yüzlerini kapatarak
veya düz bakışlardan sakınarak utangaç-
lıklarını belli ederler. Fakat bu davranış-
ları ne zaman ve ne sıklıkla yaptıkları
kiminle ve kimlerle beraber olduklarına
bağlıdır. Goleman, bu davranışların de-
recelerini çocuklarda ve gençlerde ölç-
ebilesek bile, onlara bu davranışları kontrol
etmeyi öğretmenin kolay olmadığını
söyler. Bireysel farklılıklar, sosyal bü-
nyeye bağlı duygularla birleştiğinde farklı
ihtiyaçları olan çocuklara uygun bir eği-
tim vermenin zor olacağını belirtir.
"Eğer bir kimse saldırgan olmaya eği-
limliyse onu, duygularını kontrol altına
almak için ve bu olguyu hatırlamak için
eğitebilirsiniz; fakat dışa dönük birini
eğitmek, içe dönük birini eğitmekten
farklı olacaktır. Bu da, bu kişinin empa-
tik olup olmadığını söylemek ile aynı
şey değildir."

Eğitimciler için diğer bir engel ise,
empati ve kendini bilme kavramlarıdır.
5 yaşındaki çocuğunuzla empati hakkın-
da konuştuğunuzda, bir duyguyu ifade

edebilmek onu anlamak ile aynı olmadığı
için, fazla bir tepki alamayabilirsiniz.
Harris, 4-5 yaşlarındaki çocukların duy-
gusal yaşamının, diğer insanların duygularını
bilmekle sınırlı olduğunu ve bu
yaşta çocukların mutluluğun ve üzüntü-
nün sadece insanların istediklerini elde
edebilmelerine bağlı olduğuna inandıkları-
nı, sonraları duygusal evrenlerinin bil-
inçli hale geldiğini ve utangaçlık, suçluluk
ve övünç gibi hisleri içine alarak ge-
nişlediğini söyler.

Bu karışıklıklara rağmen, ABD'de
birçok eğitimi ve psikolog özel olarak
tasarlanmış eğitim programlarının yardı-
mıyla duygusal yeteneklerini geliştirmeyi
amaçlıyorlar. New Heaven'da, August-
ta Lewis Troup Ortaokulu'nda davranışları
ve tepkileri kontrol etmeyi öğreten
dersler veriliyor. Çocuklara trafik
ışığı sistemiyle düşünmeleri öğretiliyor.
Siniirden patlayacak durumda olsalar da
önce kırmızı ışığı görmeleri, durmaları
ve sakinleşmeleri; sarı ışıkta içinde bu-
lundukları sorunu düşünmeleri; yeşil
ışıkta ise ilimli ve saldırgan olmayan bir
çıkış yolu, çözüm bulmaları öneriliyor.

Goleman'ın kitabı bu programlar
için bir dayanak ve teşvik niteliğinde,
Harris'e göre duyguları kontrol etmeyi
öğreten eğitim programlarının değeri,
çocukların çoğunluğu üzerinde kanıtlan-
mamış olsa bile, özellikle eziyet görmüş
veya belirli ihtiyaçları uzun süre karşıla-
namamış çocuklarda etkili oluyor.

Goleman'ın kitabında altını çizdiği
bir diğer konu ise "Nicomachos Etik".
Aristoteles, "Herkes öfkelenebilir, bu
kolaydır; fakat doğru insana, doğru dere-
cede, doğru zamanda, doğru amaç için
ve doğru şekilde öfkelenmek kolay de-
ğildir." der. Duygusal zekâ kavramı in-
sanlara entellektüel başarılarında duy-

gusal yeteneklerinin
önemini hatırlatmada
yardımcı olabilir, ancak
duygusal zekânın nasıl
ölçülebileceği ve geliştire-
bileceği konusunda
2000 yıl önce Aristoteles'in
vardığı noktadan
daha ileride olduğumuz
söylemek şimdilik
güç görünüyor.

Gold, K. ve D. Concar,
"Evasive EQ"
New Scientist Supplement,
Nisan 1996
Çeviri: Ela Şahin

